

CONSIDERAȚII PRIVIND O POSIBILĂ PARADIGMĂ A PĂCII ECONOMICE ÎN CONTEXTUL UNEI NOI ABORDĂRI A OPEREI LUI VIRGIL MADGEARU

Maricel D. POPA¹
md.popa@yahoo.com

ABSTRACT: The present paper aims to bring in attention the importance of acad. Virgil Madgearu all economic works and refers to these under two aspects, however related one another: the one of the economic aspects of the life and the other one of the social conditioning of its wide application of economic aspects (concepts, theory, model etc.), in fact, a big problem of social reality.

In this context, the article outlines a new view, a new evaluation of the Virgil Madgearu works. The interference between the economic theory and practice and the social process is inherent. We must adapt ourselves to our own world. The paper is an homage to acad. Virgil Madgearu, a promoter of a new kind of the economic science.

KEYWORDS: economics, knowledge, economic evolution, economics evaluation, culture, paradigms, evocation.

Cunoaștem cu toții truismul potrivit căruia valoarea este probată și confirmată de trecerea timpului, și revenim de fiecare dată la el, atunci când vorbim despre perenitățile culturale și științifice, despre valorile neamului românesc.

Opera academicianului Virgil Madgearu poate reprezenta, pe lângă abordarea specializată a tematicii economico-financiare distincte, și o abordare interdisciplinară – cu analize și raportări posibile atât la spațiul românesc, la cel european, cât și la coordonatele temporal-spațiale universale.

¹ General – maior (în rezervă); conf. univ. dr. la Universitatea „Tomis” din Constanța; membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

Personalitate marcantă, complexă a primei jumătăți a secolului XX, Virgil Madgearu – economist, sociolog, politician, profesor, jurnalist, formator de opinie și om de mare creativitate și inițiativă (toate acestea aducându-i, post-mortem, calitatea de membru al Academiei Române), rămâne în memoria posterității ca un mare economist, ca un ilustru om de știință și pedagog, unanim recunoscut, remarcabil prin valoarea teoretică și practică a operei sale, în principal cea economică, dar care nu poate fi desprinsă de contextul social.

Iată de ce, prin demersul nostru, ne propunem invitația la o nouă abordare, la o nouă evaluare a operei economico-sociale a celebrului economist, căzut jertfă, în plină putere creatoare, conjuncturilor istorice tulburi ale vremurilor sale.

Iar în acest context, ne propunem să prezentăm și câteva gânduri, privind o posibilă paradigmă a păcii economice – în viziunea noastră, o provocare pentru o nouă teorie economică generală, cea a viitorului –, având convingerea că în opera lui Virgil Madgearu găsim și unele argumente în acest sens. Putem afirma, fără ezitare, că prin gândirea sa, Virgil Madgearu este contemporanul nostru.

Iată, mai jos, câteva elemente biografice privindu-l pe marele economist, detalii pe care le-am descoperit în „*Prefața*” la *Cursul de economie politică*², tipărit în anul 1944 de „Institutul de cercetări economice Virgil N. Madgearu”, prefață semnată de Plutarco Cotaru.

Virgil Madgearu s-a născut la Galați, la 14 decembrie 1887, stil vechi (27 decembrie 1887, stil nou), dintr-o familie de negustori cu stare. Tatăl, ca și frații săi, vor fi negustori. El s-a arătat, din primii ani de școală, un aplecat spre studiu. Colegii săi de liceu și-l aminteau ca pe un tânăr ambițios și foarte muncitor, serios și tenace.

În iunie 1907 a absolvit Liceul Vasile Alecsandri din Galați și a plecat la studii în Germania. Din toamna aceluiași an, el a urmat cursurile de știință economică la Universitatea din Leipzig (la noi fiind cunoscut și cu denumirea de Lipsca), cursuri care, atunci, se predau în universitățile germane în cadrul facultății de filozofie. Aici s-a atașat, de la început, de profesorii care au exercitat o influență puternică asupra formării sale spirituale: Karl Lamprecht, Wilhelm Wundt și Karl Buecher, figuri din cele mai

² Virgil N. Madgearu, *Curs de economie politică*, tipărit în atelierele „Ramuri”, Craiova, ianuarie 1944 (editat de Institutul de cercetări economice Virgil N. Madgearu), pp. XIX–XXXVI.

reprezentative, în acea vreme, ale științei germane și ale noii școli istorice germane, în disciplina științelor economice.

Arhiva Universității din Leipzig păstrează o serie de mărturii despre lucrările de seminar ale tânărului student român, ca și despre teza sa de doctorat.

În decembrie 1910, terminând studiile la Leipzig, el a fost trimis de familie la Londra, în principal pentru a învăța limba engleză. A rămas aici un an, ceea ce i-a permis să urmeze, timp de două semestre, cursurile universității și alte cursuri specifice, ce se legau și cu preocupările sale de atunci – problemele sociale, făcând în același timp și practică într-o bancă.

Întors în țară, a fost numit, în 1912, șef de serviciu la recent creată „Casă centrală a meseriilor și asigurărilor muncitorești”. S-a impus prin pregătirea sa științifică, prin tenacitate și entuziasm, devenind redactorul-șef al publicației ce edita această instituție: „Monitorul asigurărilor muncitorești.” Nu va părăsi redacția acestei reviste de specialitate decât în 1916, când va fi numit profesor titular la Academia de comerț din București.

Referitor la activitatea sa didactică, printr-un proiect de memoriu științific personal (datat 1 februarie 1940), profesorul Madgearu își prezenta realizările sale³, amintind că în cadrul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale a creat cursul despre „Studiul practic al întreprinderilor”, ținut prima oară la noi în țară.

În anul 1925 a fost transferat la Catedra de Economie Națională, unde a ținut două cursuri: „Evoluția Științei Economice” și celălalt: „Economia și Politica Agrară; Economia și Politica Industrială”.

În afară de școală, profesorul a avut și o bogată activitate științifică, luând parte la o serie de conferințe internaționale, organizate de Institutul de cooperatie intelectuală și de alte programe internaționale ale timpului, desfășurate la Milano, Paris, Bergen, Berlin ș.a.

În anul 1918 a fondat, împreună cu Ion Răducanu, revista de știință economică „Independența economică”.

Tot în anul 1918, la Iași, a întemeiat, împreună cu bunii săi prieteni Dimitrie Gusti și Vasile Pârvan – dovadă că marile spirite se întâlnesc – „Asociația pentru studiul și reforma socială”.

Timp de zece ani (1919–1929) a fost secretarul general al Institutului Social Român, colaborând la organizarea cercetărilor sociale și ținând prelegeri de specialitate.

În memoriul amintit mai sus³, Virgil Madgearu menționează că a publicat 36 de lucrări și 4 cursuri universitare principale.

Amintim câteva dintre ele:

1. *Bursele muncii în Anglia* (București, 1911)
2. *Bresle vechi și bresle noi* (București, 1912)
3. *Industria la domiciliu și asigurările sociale* (București, 1913)
4. *Structura și tendințele băncilor populare în România* (București, 1914)
5. *Politica socială și războiul* (București, 1915)
6. *Măsuri financiare extraordinare* (București, 1920)
7. *Impozitul pe avere și îmbogățirii de război* (București, 1921)
8. *Reforma Parlamentului* (București, 1923)
9. *Dictatură economică sau democrație economică* (București, 1925)
10. *Pentru apărarea avuției publice* (București, 1934)
11. *Agrarianism, capitalism, imperialism* (București, 1936)
12. *Românizarea vieții economice* (București, 1937)

Iar noi mai adăugăm:

13. *Evoluția economiei românești* (București, 1940)
14. *Cursul de economie politică* (reeditat, București, 1944)

Mai sunt și lucrări apărute la Leipzig, Munchen, Londra, Geneva.

În domeniul politic, Virgil Madgearu – care a fost deputat de Ilfov – a făcut parte din guvernele național-țărăniște din 1928–1931 și 1932–1933, ocupând posturile de

- Ministru de Industrie și Comerț;
- Ministru de Comunicații și Lucrări Publice;
- Ministru de Finanțe;
- Ministrul Agriculturii și Domeniilor.

În această calitate a îndrumat și a condus viața economică și financiară a țării în anii de grea criză economică.

Și nu doar ca fapt divers, amintim că Virgil Madgearu și-a publicat câteva discursuri parlamentare, sub o titulatură incitantă *Turtuacia economică*(1928)⁴.

Acest titlu are ca temei câteva aspecte dintr-o interpelare (datată 26 ianuarie 1924), adresată de Madgearu lui Vintilă Brătianu (pe atunci ministru de finanțe). Iată un fragment: „Noi, domnule Brătianu, ne găsim

³ *Ibidem*, pp. 459–462; pp. 463–471.

⁴ Virgil N. Madgearu, deputat, *Turtuacia economică*, Patru discursuri parlamentare și un cuvânt de încheiere, Editura „DREPTATEA”, București, 1928, p. 55.

astăzi în fața perspectivei unei Turtucaie economice și această Turtucaie economică va fi mai periculoasă decât Turtucaia politică (...). Înfrângerile economice se plătesc de generații întregi. Înfrângerile economice duc, într-adevăr, la subjugarea economică și la aservirea politică a unui popor”. Avem senzația unui déjà-vu...

Acesta este savantul a cărui operă apreciem că necesită o nouă evaluare, o nouă abordare – prin mintea și ochii contemporaneității, care este obosită, deja, de globalizare și de criză.

Viața și opera lui Virgil Madgearu nu trebuie abordate simplist.

El a trăit 53 de ani: între 27 decembrie 1887 (stil nou) și 27 noiembrie 1940, când, la fel ca și Nicolae Iorga, a căzut jertfă pe altarul unei perioade tulburi și sângeroase a istoriei neamului. Madgearu este mai mult decât o personalitate care a împrumutat numele său unor entități diverse, economice, administrative sau sociale, unor școli, unor străzi, ș.a.m.d.

Cu privire la opera sa, în modestul nostru demers, ne-am propus ca să-l prezentăm pe Virgil Madgearu nu doar ca pe un eminent economist, ci ca pe un creator complex, multilateral, inclusiv de școală economică, având rezultate notorii atât în ceea ce privește latura teoretică a sistemului dedus, dar mai ales latura sa practică. Dincolo de toate calitățile și funcțiile pe care le-a avut sau le-a îndeplinit, amintite și mai sus, Madgearu a fost un om pe care țara l-a apreciat și s-a bazat, iar el a reprezentat țara la multe evenimente externe, în special la lucrările Institutului de cooperare intelectuală. Iată astfel de tematici susținute: Milano, 1937- „Statul și viața economică”; Paris, 1938 – a susținut punctul de vedere al țării în dezbateră subiectului „Mijloace pacifiste pentru modificări teritoriale”; Bergen, septembrie 1939 (începuse războiul) – unde a prezentat două rapoarte: „Politica economică externă a României, 1927–1938” și „Controlul schimbărilor în România”. Fiind invitat de Universitatea din Berlin, 1934, a ținut acolo o prelegere despre „Reagrarizare și Industrializare”, iar la Facultatea de drept din Paris, în 1935, a conferențiat despre „Bazele juridice ale economiei dirijate”. O tempora, o mores! Și ce actualitate tematică a problematicilor dezbătute la acele vremuri!

Virgil Madgearu a fost și președinte al comitetului român pentru studiul țărilor dunărene, calitate în care el a îndrumat cea mai întinsă anchetă economică ce s-a întreprins în țara noastră în anii de dinaintea celui de-al doilea Război mondial, după un vast plan de ansamblu pregătit de experți ai tuturor țărilor dunărene. Din această lucrare nu au apărut decât

rapoartele cu privire la comerțul exterior, la demografie și la agricultură, continuarea celorlalte fiind întreruptă de război. O parte din materialul documentar folosit în diferite etape ale anchetei a constituit baza de informație a ultimei sale lucrări – *Evoluția economiei românești după războiul mondial*⁵. Cartea reprezenta cea mai importantă operă a sa, dar era și cântecul său de lebedă. Prefața cărții a fost scrisă și datată de autor la 1 august 1940. În mai puțin de patru luni, savantul trecea în eternitate.

Minte profundă, analitică, iată cum prezintă autorul etapa la care se referă lucrarea sa⁶: „*Perioada dintre 1919–1938 care se situează între două războaie de proporții uriașe, are în istoria omenirii caracterul unei faze de tranziție. În cei douăzeci de ani, care s-au scurs de la sfârșitul războiului mondial și până la începutul celui din 1939, cu toate că omenirea s-a străduit să realizeze o așezare social-economică nouă, ea n-a izbutit să înlocuiască vechea ordine economică internațională, zdruncinată la 1914 și destrămată în cursul crizei mondiale, printr-o alta nouă, care să fie o cheazășie a securității și păcii între popoare*”.

Ca un lucru inedit, menționăm faptul că ultimul capitol al cărții, Capitolul X, poartă denumirea „Perspectivele economiei românești”. Iată ce spune autorul în ultimul alineat al ultimului capitol⁷: „*Odată ce este stabilit că pe drumul economiei capitaliste liberale, deformată printr-un intervenționism de Stat haotic, spasmodic și expus tuturor influențelor, economia românească n-a izbutit să acumuleze capitaluri productive românești, nu rămân deschise decât două drumuri: drumul economiei capitaliste liberale pure sau economia organizată controlată de Stat. Cel dintâi – în lumina experienței lumii întregi – apare utopic; cel de-al doilea, care se desprinde din condițiile de viață ale țării și din necesitatea de a construi fundamente puternice clădirii Statului național-românesc, departe de a fi un pământ al fâgăduinței, apare ca un imperativ național*”.

Tot ca un model al său de implicare în problemele concrete ale cotidianului, în anul 1936, profesorul Virgil Madgearu a înființat asociația, devenită apoi „Institutul românesc pentru studiul conjuncturii economice”, în jurul căruia s-au grupat, fără deosebire, toți tinerii economiști români, independent de opiniile și de formația lor științifică, profesională.

⁵ Virgil N Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Independența economică, str. General Cristian Tell nr. 23, Imprimeria Națională, București, 1940.

⁶ *Ibidem*, p. VI.

⁷ *Ibidem*, p. 400.

Ca președinte la acest institut, a luat parte, în toamna anului 1938, la primul Congres al institutelor de conjunctură, organizat în Franța de profesorul Charles Rist.

Aici, a întâlnit, a cunoscut sau a regăsit, pe cei mai de seamă protagoniști ai științei economice ai momentului și tot atunci și acolo i-a încolțit ideea de a scrie tratatul de economie politică, pe care moartea sa prematură l-a împiedicat să ni-l ofere.

Afirmam anterior că prin gândirea sa, prin lucrările sale, Virgil Madgearu ne este contemporan. Cel puțin așa îl resimțim noi.

În același timp, trebuie să fim corecți atât cu memoria savantului, cât și cu conștiința noastră, accentuând asupra faptului că opera sa, dincolo de limitele principiilor și cunoștințelor economice ale vremii sale, poartă amprenta coordonatelor social-politice ale timpului, foarte concrete, foarte tulburi, foarte mișcătoare, foarte incerte – și cărora, de altfel, el le-a căzut victimă. Pe de altă parte, spiritul său vizionar a marcat propriile judecăți de valoare, materializate în lucrările sale, asigurând, astfel, perenitatea operei sale științifice, în care noi avem certitudinea că se află suficiente argumente pentru o posibilă paradigmă a păcii economice, în fapt elemente concrete ale fundamentării unei noi teorii economice generale, pe care o reclamă ansamblul nevoilor și aspirațiilor societății umane. În mod evident, acest lucru este posibil doar în contextul unei noi evaluări, unei noi abordări a operei lui Virgil Madgearu. Recursul la clasici devine o necesitate și în cazul sistemului științelor economice.

Să ne întoarcem pentru o clipă la faimosul său *Curs de economie politică*, reeditat în 1944 de „Institutul de cercetări economice profesor Virgil N. Madgearu”, unde întâlnim următoarele aserțiuni⁸: „*Se poate propovădui, în numele unei concepții despre viață, un ideal politic sau social; dar idealurile nu pot fi dovedite; ele se află dincolo de marginile științei. În numele științei nu se poate justifica niciun ideal. (...) Dacă este exact că știința economică nu se poate transforma în propovăduitoarea unor idealuri sociale, în schimb ea are datoria să clarifice posibilitățile de realizare a unor reforme sociale. Ea examinează situația și împrejurările economice la un moment dat și, cercetându-le cu deamănuntul, ne permite să ne dăm seama ce efect poate să aibă introducerea unei anumite măsuri de politică economică. (...) Ea este în măsură să cerceteze datele unei probleme economice și să elaboreze o soluție tehnică, în*

⁸ Virgil N. Madgearu, *op.cit.*, p. 10.

vederea realizării unei anumite reforme economice sau sociale. Acest rol tehnic al economiei politice este de o mare însemnătate, deoarece înlesnește aplicarea, în condiții optime, a măsurilor de politică economică, luate de guvernele diferitelor State”.

Cele menționate mai sus pot constitui, oricând, elementele de început ale propunerii de nouă abordare a operei lui Virgil Madgearu.

Tot în sprijinul consolidării paradigmei privind pacea economică, să mai amintim câteva detalii din cele scrise de profesor, în „Cursul” menționat⁹: *„Economia politică este o știință socială. Ea nu studiază economia unui individ sau a unor indivizi trăind izolat, ci raporturile sociale, care nasc între oameni, cu prilejul activității lor economice. Obiectul științei economice este viața economică”*.

Virgil Madgearu a fost un consecvent. Acum o sută de ani, în 1915, în plin război mondial, el a publicat o broșură, intitulată *Politica socială și războiul*, în finalul căreia spunea: „Statele, a căror evoluție economică de la Stat agrar la Stat agrar-industrial se accentuează abia cu începerea veacului al XX-lea și sunt, ca România, la începutul drumului în politica socială, vor învăța din acest război să meargă înainte, pentru că, prin opera de prevenire și vindecare a relelor sociale, să izbutească a face trecerea aceasta de la un sistem economic la un altul, cu cea mai mică pierdere de material uman, și să-și asigure o propășire grabnică și sigură”¹⁰.

Așa cum am mai spus-o și anterior, demersul nostru, departe de a fi exhaustiv, are ca scop aducerea în centrul atenției a operei savantului Virgil Madgearu, pentru care propunem o reevaluare, o nouă abordare, noi având convingerea, repetată, de altfel, că ea conține elemente importante, valoroase, necesare consolidării unei posibile paradigme a păcii economice.

În favoarea afirmației noastre, dar și ca o provocare la cele prezentate mai sus, nuanțând doar faptul că paradigma despre care vorbim reprezintă, în concepția noastră, o regândire, o reconceptualizare a teoriei economice generale, menționăm că ea trebuie să țină cont de toate provocările viitorului, de fapt de toate elementele care au fost deja detaliate și analizate în lucrări de referință ale marilor gânditori, teoreticieni, practicieni și exegeți ai sistemului științelor economice, atât de la noi, cât și din lumea întreagă.

⁹ *Ibidem*, p. 7.

¹⁰ Virgil N. Madgearu, *Politica socială și războiul*, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, București, 1915, p. 30.

Iată, în cele ce urmează, câteva din aceste aspecte, relevante pentru demersul nostru¹¹.

Economia viitorului, atât cât poate fi ea întrevăzută, poate fi proiectată ca un sistem complex, evolutiv, care se întemeiază pe neofactori de producție, care apelează la comerțul electronic și la alte instrumente moderne ale e-dezvoltării, pune accentul pe avantajul competitiv, pe echipe multifuncționale, are ca topici predilecte dezechilibrul, instabilitatea, fluctuațiile, haosul. Ea implică fuziunea proceselor mari, precum progresul tehnologic rapid, îndeosebi în privința tehnologiilor informatice și de comunicare, accelerarea procesului de internaționalizare a unei părți a economiei mondiale și modificările în mediul financiar internațional. Până în prezent, în esența sa, economia viitorului apropiat este una de natură financiar-valutară și monetară. Ca predicție, în etapa ulterioară a viitorului vom vorbi despre o metamorfoză a banilor sau nu vom mai vorbi despre bani. Poate vom vorbi despre altceva. În viitorul foarte apropiat, de altfel, va fi normală trecerea de la teritorii sau suprafețe la ciberspații, de la piețe la rețele, de la dreptul de proprietate la dreptul de acces, de la producerea și vânzarea de bunuri tangibile la cele de bunuri intangibile (produse ale muncii intelectuale) sau la vânzarea de timp.

În plus, acceptarea provocării propusă în demersul nostru ar trebui să conțină și răspunsul, evident fundamentat, la întrebarea dacă modul actual de asigurare a eficienței economice trebuie să meargă înainte sau este nevoie de a regândi, de a reprojeta un alt sistem de coordonate privind eficiența economică?!

Iată, deci, că există câmp deschis pentru gândire și creativitate, opera lui Virgil Madgearu fiind un bun exemplu. Avem ferma convingere că viitorul va deschide multiple și interesante ferestre de oportunitate, în sensul descris de modestul nostru demers.

Bibliografie:

- [1] Madgearu, Virgil N., *Politica socială și războiul*, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, București, 1915.
- [2] Madgearu, Virgil N., *Turtucaia economică*, Editura „DREPTATEA”, București, 1928.

¹¹ Constantin Popescu, Ilie Gavrilă, Dumitru Ciucur, *Teorie economică generală, vol.I, Macroeconomie*, Editura ASE, București, 2005, pp. 123–129.

- [3] Madgearu, Virgil N., Evoluția economiei românești după războiul mondial, Imprimeria Națională, București, 1940.
- [4] Madgearu, Virgil N., Curs de economie politică, Atelierele „Ramuri”, Craiova, 1944.
- [5] Popescu, Constantin, Gavrilă, Ilie, Ciucur, Dumitru, Teorie economică generală, vol.I, Macroeconomie, Editura ASE, București, 2005.